

Az elfelejtett Mura mente Göncz László:
Felszabadulás vagy megszállás? A Mura mente 1941–1945.
Magyar Nemzeti Művelődési Intézet, Lendva, 2006.

1941. április 11-én a magyar királyi honvédség kijelölt csapatai megkezdték a benyomulást az addigra már gyakorlatilag alkotó elemeire széthullott Jugoszláv Királyság 1920. június 4-e (a trianoni békediktátum) előtt a Magyar Királysághoz tartozott területére.

A magyar „támadás” eredményeként jelentős területek kerültek vissza Magyarországhoz, jelentős számú magyar nemzetiségű lakossággal, hogy azután a második világháború befejezését követően ismét Jugoszlávia részeivé váljanak.

A Délvidék 1941 és 1945 közötti történetével foglalkozó kutatók, újságírók többsége főleg a Bácskában történt események feldolgozását állította a különböző időszakokban megjelent munkák középpontjába, és viszonylag keveset lehetett/lehet tudni a Göncz László által nem egyszer csak peremvidéknek nevezett Mura mentén történekről. De mi is történt 1941 áprilisa után itt? Miként tekintett a Mura mente népe a bevonuló magyar csapatokra? Voltak-e nemzetiségi ellentétek a magyarok és a szlovének között? Hogyan alakult a gazdasági és kulturális élet 1941 és 1945 – de inkább 1944 – között az adott területen?

Ezekre a kérdésekre kereste könyvében a választ Göncz László, a szlovéniai magyar kisebbség – a szó legnemesebb értelmében – „mindenese”, aki íróként, történészként, művelődésszervezőként nemcsak szűkebb pátriájában ismert, hanem az egész magyar nyelvterületen is.

A szerző a válaszok megfogalmazásához szlovéniai és magyarországi levéltári források sokaságát tárta fel, korabeli – többnyire magyar nyelvű – sajtóanyagot, magyar és szlovén nyelven írt emlékezéseket olvasott el, és személyesen készített interjúkat használt fel. Nem csoda tehát, hogy a felvetett kérdések szinte valamennyiére választ kapunk a szép kivitelű könyvből.

Göncz László munkája elfogulatlan korrajz, és a címében foglaltaknak megfelelően igyekszik bemutatni a „felszabadulás” és/vagy „megszállás” élményét.

A Mura menti magyarság és az ott élő szlovének – a magyarok által, de részben maguk által is vendeknek nevezett népcsoport – többsége, úgy látszik, 1941 áprilisát–májusát nem megszállásnak, sokkal inkább felsza-

badulásnak vagy legalábbis a régi közösséghez történő visszatérésnek tekintette.

A Mura menti szlovénség az 1920 után létrejött délszáv államban nem kapott különösebb lehetőségeket. Mint a Szerb–Horvát–Szlovén (majd később Jugoszláv) Királyság legkisebb nemzetének egyike sem politikai, sem gazdasági, sem kulturális tekintetben nem jutott olyan helyzetbe, mint az állam legjelentősebb alkotóelemének tekintett szerbek, de helyzete nem volt érdemben összevethető a horvátokéval sem.

Jugoszlávia létrehozásával a korábbi Ausztriától, Magyarországtól megszerzett területeken egy olyan közösség megteremtésére történt kísérlet, amely a délszláv együvé tartozást tekintette alapvetőnek, holott évszázadokon keresztül szorosan együtt élt a magyarsággal, részben annak fennhatósága alatt. Ez a közös együttélés – a kisebb ellentétek, érdekkülönbségek ellenére is – alapvetően jól működött.

1941 után természetesen nem lehetett mindent ott folytatni, ahol 1918–1920-ban abbamaradt. A betelepült és „öshonos” szlovéneket a magyar hatalom másként ítélte meg. A helyi közösségből kiemelkedett és a Magyarországról érkezett politikusok, a közigazgatás vezetői úgy vélték, hogy a terület lakossága nem is igazán szlovén, sokkal inkább „vend-magyar”. Ennek az elméletnek, amelynek kialakulása a több évszázados együttélésnek is köszönhető volt, ugyanúgy voltak magyar, mind „vend” hívei.

A kulturális, illetve a gazdasági kapcsolatok kedvezően alakultak a visszacsatolást követően, de nem mondható el, hogy „finom presszió” ne nehezedett volna a visszatért területek nem magyar nemzetiségű, nem magyar anyanyelvű lakosaira. Miközben a magyar tannyelvű iskolákba beíratott diákok száma látványosan emelkedett, a szlovén tanítási nyelvű iskolák diákjainak a száma csökkent. Az iskolák azonban ennek ellenére nem sorvadtak el.

Az egyházak – elsősorban a római katolikus – is igyekeztek olyan papokat a településekre küldeni, akik mind a magyar, mind a „vend-magyar” nyelvet ismerték, és így a híveket mind a két nyelven szolgálhatták.

A fentebb már említett gazdasági kapcsolatokra utalva el kell mondani, hogy a visszacsatolást követően olyan, egykor természetes gazdasági térségek jöttek létre ismét, amelyek komoly lehetőségeket biztosítottak a gazdálkodóknak, de a feldolgozóiparnak és a kereskedelemnek egyaránt. A valamikor összetartozott területek ismét egyiséget alkottak, élvezve az együvé tartozás minden előnyét.

Göncz László ugyanakkor nem hallgatja el munkájában azokat a tényeket sem, amelyek megterhelték az akkori, illetve a későbbi magyar–szlovén kapcsolatokat: az 1920 után betelepített szlovének magyarországi

internálását (Sárvár), az iskolákkal kapcsolatos vitákat, a mozgalommá nem terebélyesedett „partizánkodást” és az 1945 után bekövetkezett, a magyar közösség számára oly sok tragédiát okozó reakciókat.

Az idő lassan begyógyítja a sebeket. A magyarok és a szlovének emlékeznek azonban a múltra, amely közös volt egykor, közössé vált 1941–1945-ben, és közös napjainkban is. Reméljük, hogy a közös múlt lehetőséget ad és biztosít a közös jövőhöz is, amelyhez a hasonló típusú alapos és elfogulatlan feldolgozások elengedhetetlenek.

Úgy vélem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy nagyon kevesen vannak azok – magamat is beleértve –, akik ala-

posabb ismeretekkel rendelkeznek a Mura menti magyarság történetéről, különösen az 1941 és 1945 közötti időszakról. Ha azonban kezünkbe vesszük Göncz László elmélyült és alapos kutatást bizonyító kötetét, akkor szerény ismereteink jelentősen bővülnek. A magam részéről remélem és bízom is benne, hogy Göncz László továbbra is folytatja gyűjtő-, kutató- és feldolgozó munkáját, amely segíthet ahhoz, hogy a Mura mentén élő magyarság minél nagyobb számban megmaradjon a „peremvidéken” magyarnak és jó szlovén állampolgárnak egyaránt!

Szakály Sándor

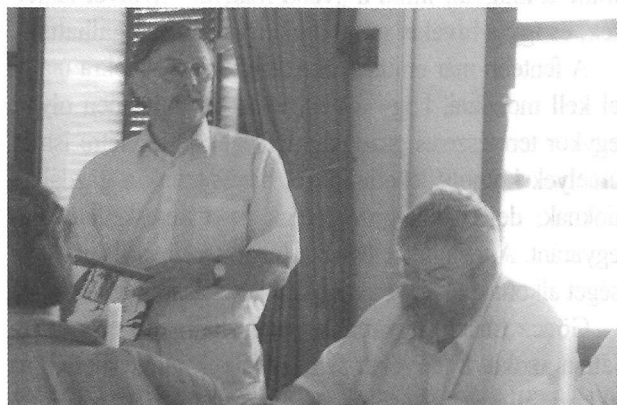
IV. Partiumi Írótábor

Az Ady-életmű üzenete



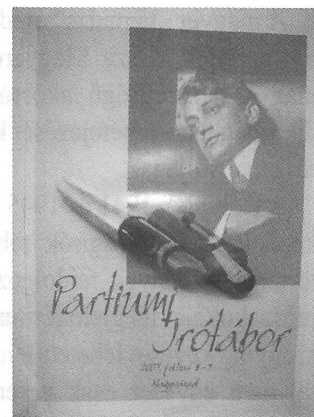
Az írótábor díját Lászlóffy Csabának adja át Barabás Zoltán

A Pro Universitate Partium Alapítvány, a Partiumi Magyar Művelődési Céh és a Partiumi Írótábor Egyesület július 5–7. között rendezte meg Nagyváradon a IV. Partiumi Írótábort, amelyen csaknem hetven magyarországi, felvidéki, erdélyi és partiumi író, költő, szerkesztő, könyvkiadó és számos érdeklődő vett részt. Barabás Zoltán költő,



Bertha Zoltán és Szócs Géza

a Partiumi Írótábor Egyesület elnöke, Serfőző Simon költő, a Tokaji Írótábor Egyesület elnöke és Tőkés László királyhágómelléki református püspök köszöntője után az Ady Endre életművével foglalkozó táborban Pomogáts Béla, Péter I. Zoltán, Kődöböcz Gábor, Bertha Zoltán és Székelyhidi Ágoston tartott előadást. A költő verseiből Réti Árpád (Eger) mutatott be önálló összeállítást, Kiss-Törék Ildikó és Varga



Székelyhidi Ágoston és Serfőző Simon

Vilmos közös műsorral emlékeztek a költőre. Mezey Katalin, Oláh János és Szócs Géza saját műveikből olvastak fel, és bemutatkozott a Nagyváradon megjelenő Várad című irodalmi folyóirat, valamint a Magyar Napló. A búcsúvacsorán Szócs Lőrinc és zenekara játszott. A tábor társszervezője az Anyanyelvi Konferencia volt.

A felvételeket Tüzes Bálint készítette.